

Veiligheidszorg kan negatieve effecten hebben

PREVENTIE IS GEEN PAMPEREN

Voorkomen is beter dan genezen. Dat geldt ook in de veiligheidszorg, weten we al sinds de jaren tachtig. Maar het succes van criminaliteitspreventie brengt ook negatieve neveneffecten met zich mee, signaleert het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid (CCV) in het Trendsignalement 2010.

door Lynsey Dubbeld

Lynsey Dubbeld is als trendanalist verbonden aan het Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.

Behoorde criminaliteitspreventie begin jaren tachtig nog niet tot de favorieten van de gemiddelde Scrabblespeler, inmiddels is het voorkómen van onveiligheid een vanzelfsprekendheid. De publieke en private investeringen in preventie zijn sterker gegroeid dan het bruto nationaal product, berichtte het CBS onlangs op basis van de cijfers over de uitgaven aan veiligheidszorg in 2002 en 2008. De dalende omvang van de gevangenispopulatie leidt inmiddels tot een structureel cellenoverschot in onze penitentiaire inrichtingen. En het lijstje preventieve methodieken waarover de praktijk anno 2010 kan beschikken, groeit gestaag. Wie dagelijks het veiligheidsnieuws monitort, zoals het CCV in het kader van zijn trendanalyse letterlijk doet, zal een ogenschijnlijk oneindige reeks nieuwe preventieve projecten, aanpakken en kennisinzichten spotten.

Het Trendsignalement 2010, een overzicht van honderd actuele ontwikkelingen in maatschappelijke veiligheid, geeft een goede indruk van de diversiteit en creativiteit van de Nederlandse

criminaliteitspreventie. Duidelijk is dat criminaliteitspreventie sinds de jaren tachtig, toen de commissie Roethof het onderwerp nadrukkelijk op de politieke agenda zette, gemeengoed is geworden. De naam van het programma dat de afgelopen jaren de basis vormde voor het veiligheidsbeleid van het kabinet Balkenende-IV, *Veiligheid begint bij Voorkomen*, spreekt wat dat betreft boekdelen. Daarnaast toont het Trendsignalement, naast ontwikkelingen in criminaliteit en onveiligheid, aansprekende voorbeelden van hedendaagse preventiestrategieën. Die variëren van bokslessen en buurtcoaches voor probleemjongeren tot kansenzones in achterstandswijken en gedragscodes om leefbaarheid te verbeteren.

Al die inzet op preventie heeft resultaten geboekt, laat het Trendsignalement 2010 ook zien. Om een aantal willekeurige voorbeelden te noemen: de normen voor inbraakwerendheid uit het Bouwbesluit 1999 zijn een effectief middel om inbraken te voorkomen, buurtbemiddeling sorteert in 70 procent van de gevallen effect, het Keurmerk Veilig Ondernemen wordt steeds vaker toegepast, en het enthousiasme voor lokaal alcoholbeleid in de strijd tegen uitgaansoverlast groeit.

Het aantal overvallen op winkels is sterk gestegen in 2009 / foto: Inge van Mill.

Tegelijkertijd wordt straatverlichting steeds slimmer (waardoor energiebesparing kan worden geboekt zonder dat onveiligheidsgevoelens toenemen), is voor de aanpak van graffiti een integrale methodiek ontwikkeld en hebben de Veiligheidshuizen waar wordt gewerkt aan de veelplegerproblematiek een landelijk dekkend bereik. Ook cijfermatig zijn er positieve ontwikkelingen te melden. De criminaliteitscijfers en onveiligheidsgevoelens dalen gestaag. Hoewel deze ontwikkelingen natuurlijk niet volledig kunnen worden toegeschreven aan preventie, lijkt er wel reden voor een feestje.

Een samenleving waarin het verzorgingsprincipe de boventoon voert, komt gevaarlijk dicht in de buurt van een controlestaat

Het Trendsignalement 2010 is, net als de editie van 2009, niet volledig in feeststemming gehuld. Dat heeft ten eerste te maken met de weerslag die de economische situatie nog altijd op onze veiligheid kan gaan hebben. De door velen voorspelde groei-spurt van vermogensdelicten lijkt vooralsnog uit te blijven, ook al zijn de overvallen op winkels en woningen vorig jaar explosief gestegen. Naarmate de economische situatie verslechtert, zou de druk op gemeente, politie, particuliere beveiliging en andere veiligheidsprofessionals kunnen toenemen. In dat geval is er geen reden om blindweg te vertrouwen op de gebaande paden van onze criminaliteitspreventie.

Daarnaast waarschuwt het Trendsignalement 2010 om een andere reden voor een al te groot optimisme over preventie. Toegepast in zijn meest extreme vorm kan het motto 'voorkomen is beter dan genezen' namelijk negatieve neveneffecten hebben. 'De positieve klank van preventie zet de deur wijd open voor allerhande controlerende technologieën

die misschien wel repressiever zijn dan het strafrecht', zei Hans Boutellier vorig jaar in een interview met SECONDANT. Met andere woorden: een samenleving waarin het verzorgingsprincipe de boventoon voert, komt gevaarlijk dicht in de buurt van een controlestaat.

SCHADELIJKE GEVOLGEN

De eerste zorgwekkende ontwikkelingen op dit terrein doen zich al voor, zullen lezers van het Trendsignalement 2010 merken. Denk bijvoorbeeld aan het almaar uitbreiden van burgemeestersbevoegdheden om risicjongeren in hun bewegingsvrijheid te beknotten, het gebruik van de Mosquito om hangjeugd én hun onschuldige leeftijdgenoten te verjagen, het weekendarrangement waarmee verdachten van geweldpleging dagenlang achter de tralies worden gezet, het uitwisselen van vertrouwelijke informatie tussen partijen die betrokken zijn bij een Bibob-procedure en de gestaag groeiende populariteit van allerlei semi-officiële misdaadwebsites en kliklijnen.

Hoe bruikbaar dit soort maatregelen ook kan zijn in de strijd tegen criminaliteit en onveiligheidsgevoelens, een overenthousiaste of ongebreidelde toepassing zal waarschijnlijk meer kwaad dan goed doen. Zo bestaat het gevaar dat iedereen die afwijkt van de norm, als risicoburger wordt bestempeld. Met de landelijke Verwijsindex risicjongeren, waarin gegevens worden gebundeld van alle hulpverleninginstanties en justitiële organisaties die zich bezighouden met een jongere, wordt de registratie van dit soort risico's vergemakkelijkt en gestimuleerd. De privacygevoeligheid van dit soort ontwikkelingen ligt voor de hand. Daarnaast kunnen ze, wanneer er inschattings- of uitvoeringsfouten worden gemaakt, schadelijke gevolgen hebben voor de levensomstandigheden van onschuldige individuen. Denk aan onterechte uithuisplaatsingen, gezinsinterventies, vergunningweigeringen, verdachtmakingen of gebiedsverboden.

De onwil om in onze leefomgeving een zekere mate van onzekerheid, overlast of onveiligheid te accepteren is bijwijken uitermate productief

Het Trendsignalement waarschuwt ook dat een extreme focus op preventie kan leiden tot een algehele onzekerheidsintolerantie. Het maakbaarheidsgeloof mag dan al decennia geleden als mythe zijn afgeserveerd, op veiligheidsgebied verwachten we nog altijd dat we ons voor alle kwaad kunnen behoeden. Dat blijkt wel uit de publieke verontwaardiging over geweld in het busvervoer en het bewonersverzet tegen de komst van hostels in woonbuurten. De onwil om in onze leefomgeving een zekere mate van onzekerheid, overlast of onveiligheid te accepteren is begrijpelijk en bijwijken uitermate productief. Zo is de behoefte aan een schone en veilige buurt een belangrijke drijfveer voor burgerparticipatie in onze veiligheidszorg. Een alerte, kritische houding tegenover degenen die verantwoordelijk zijn voor een leefbare publieke ruimte kan dan ook gerust een burgerdeugd genoemd worden.

WILDGROEI

Maar een al te grote zorg om veiligheid kan uiteindelijk negatief uitpakken voor ons vermogen om verstandig te reageren. Zo kunnen gebeurtenissen zoals in Hoek van Holland en Apeldoorn leiden tot een buitenproportionele regulering van groot-schalige, publieke evenementen. En inmiddels heeft de roep om buitengewone opsporingsambtenaren die een aantal politieke taken kunnen overnemen al geleid tot een wildgroei aan toezichhouders en inspecteurs. Hun taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden zijn inmiddels voor de gemiddelde burger onnavolgbaar.

In het huidige politieke klimaat is repressie een populaire strategie om snel te scoren – of het nu gaat om straatverboden, straatcoaches of straatcommando's. Vanuit dat perspectief kleef aan criminaliteitspreventie nogal eens het tintje van pampieren, pappen en nathouden. Toch is dat softe imago misleidend. Individuen kunnen met het oog op preventie geconfronteerd worden met ingrijpende maatregelen. En de risicomijdende strategieën die worden gevoed door de wens om onveiligheid te voorkomen, kunnen verregaande effecten hebben op de staat van ons publieke domein. Wat dat betreft had Meneer de Uil best een plaatsje verdiend in het Trendsignalement 2010. Wat was het niet deze tijdloze wijsneus die zei: alles waar tē voor staat ...? <<

Het signaleren, monitoren en publiceren van nieuwe ontwikkelingen op het gebied van veiligheid en criminaliteitspreventie beschouwt het CCV als een van zijn kerntaken. Met deze trendanalyse, die onder andere in een jaarlijks Trendsignalement resulteert, houdt het CCV nieuwe ontwikkelingen in het oog om veiligheidsprofessionals te voorzien van inzichten waar ze (nog beter) mee aan de slag kunnen. Het Trendsignalement doet ook verslag van actuele praktijkontwikkelingen die van belang zijn voor toekomstig beleid en wetgeving. De publicatie is gratis opvraagbaar en te downloaden bij het CCV via www.hetccv.nl/webwinkel